

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Карпенка** Романа Валерійовича
«Розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора
філософії) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (081 – Право).

Актуальність теми дисертації. Одним із найбільш пріоритетних напрямів діяльності в Україні на сьогодні є визнання, дотримання й захист конституційних прав та свобод людини і громадянина. Життя і здоров'я людини в Україні визнаються найвищою соціальною цінністю. Саме тому, злочини проти життя та здоров'я людини є одними з небезпечних у сучасному суспільстві. Особливе занепокоєння викликають випадки заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, що вчиняються неповнолітніми. Такі злочини вирізняються зухвалістю, надмірною жорстокістю, невмотивованістю з якою вони вчиняються. Викликає занепокоєння тенденція зростання агресивних проявів неповнолітніх, що спостерігається останнім часом. Подібне явище розглядається як наслідок недостатньої профілактичної роботи соціальних служб, громадських організацій, правоохоронних органів тощо.

Суттєвим чинником, що негативно впливає на формування протиправної поведінки неповнолітніх є недоліки в організації розслідування злочинів цієї категорії. Із загальної кількості облікованих фактів заподіяння тяжких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень, повідомлення про підозру здійснюється лише за половиною випадків. Достатньо значна частина злочинів проти особи, вчинених неповнолітніми та за їх участю залишається нерозкритими. Це породжує у світогляді неповнолітніх впевненість у безкарності вчинених діянь.

Проаналізувавши внесок науковців у розроблення розглядуваної проблеми, здобувач слушно констатує його незаперечність. Разом з тим, звертається увага на те, що особливості методики розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми, в цих роботах розглядалися лише побічно у контексті з основними питаннями. Необхідність поглибленого аналізу практики розслідування, теоретичних розробок методики розслідування заподіяння тілесних пошкоджень, вчинених неповнолітніми зумовили вибір та актуальність теми дослідження.

Актуальність роботи обумовлюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності Національної поліції України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом

МВС України від 16.03.2015 № 275 та здійснена у межах загальної університетської наукової теми Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теорія і практика застосування кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, кримінологічних, криміналістичних заходів протидії злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0112U003551).

Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження є своєчасною та важливою для вдосконалення методичних рекомендацій з розслідування заподіяння тілесних ушкоджень неповнолітніми, діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду, а також захисту прав і законних інтересів учасників кримінального процесу, актуальною у теоретичному та практичному плані.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Низка сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і є вагомим внеском у наукове забезпечення розслідування тілесних ушкоджень вчинених неповнолітніми. Автор роботи вдало визначив об'єкт дослідження, вірно окреслив його предмет. Сформульована автором мета роботи, поставлені завдання дослідження дозволили зосередити увагу на ключових аспектах обраної теми, що спрямовані на розроблення та обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій з особливостей розслідування заподіяння тілесних ушкоджень неповнолітніми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується вибором методологічної основи проведеного дисертаційного дослідження. Зокрема, автором були використані такі методи дослідження як: діалектичний, завдяки якому методика розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми розглядалась у сукупності та взаємозв'язку її елементів, їх впливі один на одного; формально-логічні (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) застосовувалися при розробці елементів криміналістичної характеристики злочину, а саме способів та слідової картини, обстановки вчинення злочину, характеристик особи злочинця та потерпілого; порівняльно-правовий - використано при формулюванні основних категорій криміналістики на основі поглядів науковців; системно-структурний був застосований для визначення структури криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми та визначення типових слідчих ситуацій і, відповідних ним слідчих (розшукових) дій; соціологічні (анкетування, інтерв'ювання) було використано для підтвердження теоретичних розробок дослідження; статистичні (аналіз кількісних показників, зведення, групування) застосовано при обробці результатів анкетування респондентів, узагальненні матеріалів кримінальних проваджень та інших емпіричних матеріалів, що стосуються предмета дослідження. Усі вони були застосовані у взаємозв'язку, що в кінцевому підсумку сприяло забезпеченню всебічності, повноти й об'єктивності наукових пошуків, а також коректності, обґрунтованості й узгодженості сформульованих висновків.

Висновки і рекомендації дисертанта ґрунтуються на ретельному аналізі вітчизняних та зарубіжних джерел з питань кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи, юридичної психології. Достатньо представницькою слід визнати емпіричну базу дослідження, яку становлять статистичні та аналітичні матеріали Генеральної прокуратури України за 2013-2018 рр., зведені результати опитування 648 працівників правоохоронних органів України (464 слідчих, 126 працівників оперативних підрозділів, 58 прокурорів), матеріали 293 кримінальних проваджень з проблематики дослідження (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Харківська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Черкаська та Чернігівська області).

Автором опрацьовано значний не лише за кількістю, але і палітрою наукових поглядів, масив літератури за темою дисертаційного дослідження (214 джерел), що свідчить про належний рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які ним досліджуються, та відповідний рівень достовірності зроблених у роботі висновків. Обґрунтованість власних наукових результатів підтверджується і тим, що здобувач робить висновки на підставі аналізу й зіставлення поглядів і концепцій різних науковців, вдало ілюструє їх результатами аналізу соціологічних досліджень та прикладами слідчої і судової практики.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та пропозиції мають високий рівень обґрунтованості, що забезпечує їх достовірність.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Р. В. Карпенка є комплексним дослідженням методики розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми. На основі здійсненого дослідження сформульовано ряд наукових категорій та практичних рекомендацій, зроблено конкретні висновки та пропозиції, які у своїй сукупності мають певний ступінь наукової новизни. У ньому дисертант чітко, логічно та науково обґрунтовано викладає переважну більшість теоретичних та практичних положень, що стосуються криміналістичної характеристики цих злочинів, уточнення методичних рекомендацій з початкового та наступного етапів розслідування, особливостей проведення типових слідчих дій та використання спеціальних знань в процесі розслідування. Крім цього, дисертант зумів сформулювати цікаві та важливі пропозиції і рекомендації щодо організації діяльності слідчого на початковому і наступному етапах розслідування тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми або за їх участю.

Важливо те, що дисертант, зважаючи на ситуаційний характер діяльності з розслідування, визначив типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування з урахуванням вчинення злочину у складі групи осіб та залежно від таких факторів: наявності чи відсутності підозрюваного; встановлення свідків, очевидців події; наявності у матеріалах кримінального провадження доказової бази та ступеня її повноти; відношення підозрюваних до вчиненого ними злочину.

Позитивним є те, що автор зробив спробу визначити зміст кожного з елементів криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень,

вчинених неповнолітніми, а саме: способу вчинення злочину, слідової картина, обстановки злочину, особи злочинця та потерпілого.

Здійснено спробу систематизувати типові ознаки, що характеризують особу злочинця, до яких віднесено соціально-демографічні; психофізіологічні; кримінальні.

Заслугує на підтримку думка, щодо виділення системи типових способів заподіяння тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми, зважаючи на наявність чи відсутність їх складових елементів: підготовки, безпосереднього вчинення та приховування.

Слушними слід визнати пропозиції щодо вдосконалення процесу використання спеціальних знань у формі залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій, а саме: інспектора-криміналіста та судово-медичного експерта при проведенні огляду та освідування; психолога, педагога – під час проведення допитів для встановлення психологічного контакту та постановки запитань неповнолітньому.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в шістнадцяти наукових публікаціях, серед яких вісім статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві з яких – у зарубіжних виданнях, а також вісім – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики кримінального процесу та криміналістики.

Практична значимість роботи полягає у тому, що рекомендації та пропозиції, сформульовані автором використовуються у науково-дослідній роботі, законотворчій діяльності, для вдосконалення роботи прокуратури, слідчих, оперативних та експертних підрозділів Національної поліції України, а також у навчальному процесі – під час викладання профільних дисциплін, що підтверджується відповідними документами. У роботі акцентується увага на прикладних питаннях, що носять проблемний характер, не вирішених у теорії, або вирішення яких викликає труднощі у практичних працівників під час розслідування тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми. Прикладний характер дослідження дозволив авторові на основі отриманих ним емпіричних даних сформулювати рекомендації і пропозиції, спрямовані на вдосконалення процесу розслідування кримінальних правопорушень проти особи, учинених неповнолітніми.

У першому розділі дисертації «Криміналістична характеристика заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми» висвітлюються дискусійні питання щодо структури криміналістичної характеристики виду (групи) злочинів в цілому. Зазначається, що дане питання розглядалось багатьма науковцями, проте їх позиції з цього приводу не завжди збігаються, незважаючи на те, що вивчення зазначеної наукової категорії здійснюються вже близько як півстоліття (с. 32-35). Здобувач слушно приєднується до думки науковців щодо індивідуальності, варіативності структури криміналістичної характеристики з урахуванням категорії діянь, що вона опрацьовує (с. 36). Зазначається, що криміналістична характеристика більш вузької категорії злочинів, учинених неповнолітніми, зокрема й стосовно заподіяння тілесних ушкоджень, дозволяє, за умов виявлення кореляційних зв'язків між її елементами, надати більш конкретну інформацію правоохоронцям з метою ефективної побудови пошукових версій (с. 38). Обґрунтовується недоцільність включення предмету посягання до структури криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми (с. 41-42). На підставі проведеного аналізу автор сформував структуру криміналістичної характеристики досліджуваної категорії злочинів з наступними елементами: особа злочинця; особа потерпілого; мотиви; способи підготовки, учинення та приховування; час, місце та обстановка; слідова картина злочину (с. 43).

Значну увагу приділено аналізу та характеристиці таких елементів криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми як особа злочинця, потерпілого та мотив вчинення злочину (с. 46-48). Особу злочинця, що спричиняє тілесні ушкодження здобувач пропонує досліджувати, за наступними ознаками: 1) соціально-демографічні (стать; вік; освіта; відношення до праці чи навчання; матеріальний стан, характеристики родини; місце проживання, житлові умови тощо); 2) психофізіологічні (психологічні особливості (агресивність, ворожість до оточуючих, цинізм, інші негативні риси характеру), у тому числі й психічні аномалії, наявність розумової відсталості, не пов'язаної із психічним захворюванням тощо); 3) кримінальні ознаки: перебування на обліку в органах поліції й факти попередніх правопорушень, судимості; учинення злочину в групі (лише неповнолітніх, за участю дорослих) (с. 51-52). Встановлено негативний вплив родини на формування психологічних якостей неповнолітніх порушників: певна частина (24 %) батьків страждали на алкоголізм чи наркоманію, у 35 % був раніше засудженим член родини (с. 60). Слушно зазначається, що поглиблене вивчення особистості кожного співучасника необхідно для з'ясування їх ролі у вчиненні злочину, визначення ініціатора діяння (с. 62). За результатами дослідження складено типовий портрет неповнолітнього, який спричиняє тілесні ушкодження (с. 64). Обґрунтовується недоцільність дослідження особи потерпілого, який отримав внаслідок необережних дій неповнолітнього тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження (с. 65). Для дослідження особи потерпілого пропонується система, за якою здійснюється вивчення особи злочинця з певними корективами. Слід враховуючи потенційну можливість побудови кореляційних

зв'язків з іншими елементами криміналістичної характеристики та в першу чергу з особою злочинця (с. 68).

У підрозділі 1.3. розкриваються такі елементи криміналістичної характеристики як обстановка заподіяння неповнолітніми тілесних ушкоджень, способи вчинення злочину та слідова картина (с. 73-87). Звертається увага на взаємозв'язок між обстановкою, місцем й часом (обстановка може обумовлювати вибір часу й місця вчинення правопорушення), а також з іншими складовими криміналістичної характеристики (здатна впливати на вибір способу діяння, потенційної жертви тощо). Отримані на місці злочину відомості щодо обстановки, місця й часу дозволяють висувати версії, сприяють виявленню та викриттю винного. Слушно зазначається, що слідова картина містить відомості не тільки про особу нападника, а й про поведінку потерпілого. Слідову картину тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми пропонується розглядати не менше, як у двох аспектах. По-перше, які саме відображення можуть вказувати на скоєння правопорушення підлітком чи за його участю; по-друге, різновиди та властивості слідів, що залишаються на місці події злочинів досліджуваної категорії (с. 77).

У другому розділі **«Характеристика етапів розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми»** здобувач досліджує питання, що стосуються планування розслідування та обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (с. 90-109). Слушно зазначається, що розслідування являє процес розумової і практичної діяльності слідчого. Необхідною умовою досягнення мети розслідування є його планування, яке у свою чергу є початком організаційної діяльності слідчого з розслідування злочину. Наводиться характеристика елементів процесу планування розслідування, які взаємопов'язані між собою і одночасно розглядаються як його етапи (с. 91-95). Наголошується, що при розгляді заподіяння тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми необхідно виділяти не тільки предмет доказування, визначений у видовій методиці, а й специфічність суб'єкта, що вчиняє злочин, а саме неповнолітнього (с. 99). Зазначається, що типові версії, як інструментарій пізнавальної діяльності з розслідування, висувуються в умовах істотного дефіциту вихідної інформації і дають саме загальне, приблизне передбачення або пояснення події чи окремих її елементів (с. 104). Здобувач доходить висновку, що в умовах існуючої на сьогодні системи кримінального провадження та положень КПК заключного етапу не може бути. Звертається увага на те, що в криміналістичній літературі науковцями справедливо не приділялось достатньо уваги заключному етапу розслідування у зв'язку з його малою інформативністю та нескладністю у тактичному розумінні (с. 110).

Значну увагу приділено характеристиці типових слідчих ситуацій та програмам дій на початковому етапі розслідування (с. 110-131). Автор аналізує визначення слідчої ситуації, які наведені науковцями у різні часові періоди та доходить висновку, що конкретних слідчих ситуацій на певний момент розслідування може бути велика кількість, оскільки інформація на якій будуються слідчі ситуації постійно змінюється (с. 115). Аналізуються слідчі ситуації

початкового етапу розслідування заподіяння тілесних ушкоджень вчинених неповнолітніми (с. 116-123). Пропонується авторське визначення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми (с. 126-127).

На відміну від ряду досліджень здобувач приділив увагу аналізу типових слідчих ситуацій та комплексів слідчих (розшукових) дій на подальшому етапі розслідування (с. 131-141). Здобувач стверджує, що встановлення підозрюваного є основним та останнім завданням початкового етапу розслідування. Основною ознакою подальшого етапу розслідування, вважає здобувач, є процес доказування, що здійснюється шляхом інформаційного розгортання вже наявних вихідних даних до джерел нових або додаткових відомостей, а від них – до встановлення фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження (с. 132). Здобувач доходить висновку, що слідчі ситуації подальшого етапу розслідування формуються залежно від достатності доказової інформації та від лінії поведінки підозрюваного, а саме рівня визнання чи невизнання своєї провини. Наводиться їх характеристика та пропонуються комплекси слідчих (розшукових) дій щодо наведених слідчих ситуацій (с. 134-139).

У третьому розділі «**Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми**» послідовно розкриваються особливості проведення слідчих (розшукових) дій для отримання інформації від речей, від людей та використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, зазначеної категорії. Висвітлюються процесуальні і тактичні особливості проведення огляду. За результатами дослідження встановлено, що під час розслідування проводились наступні види огляду: місця події; освідування; ділянок місцевості та приміщень, що не є місцем події; предметів тощо (с. 145). Конкретизовано завдання огляду місця події при розслідуванні заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми. Розроблено загальні вимоги процесуального, організаційного і тактичного характеру огляду місця події та наведено їх характеристику (с. 147-154). Розкриваються методи та прийоми огляду місця події, звертається увага на виявлення та вилучення мікрооб'єктів (с. 160-162). Для проведення освідування пропонується залучати спеціалістів, якими можуть бути криміналіст, судово-медичний експерт або лікаря. У той же час сумнівним вважається можливість доручати освідування судово-медичному експерту самостійно (с. 164).

Значна увага приділена висвітленню процесуальних, організаційних і тактичних особливостей проведення допиту (с. 166-182). Розкриваються особливості допиту потерпілих, свідків і підозрюваних за досліджуваною категорією злочинів (с. 170). Наводяться рекомендації щодо часу та порядку допиту потерпілого, з урахуванням стану його здоров'я. Визначаються типові ситуації допиту (с. 172-173). Встановлено причини надання неправдивих показань під час розслідування розглядуваних злочинів та наведено їх характеристику (с. 175). Наголошується на складнощах, що виникають під час допиту підозрюваних та

пропонується алгоритм дій слідчого, залежно від ситуації, що сформувалася на конкретний момент розслідування. Пропонуються прийоми викриття допитуваного у брехні (с. 176-179).

Констатується відсутність нормативного визначення спеціальних знань та зазначається, що для практики розслідування кримінальних правопорушень більш суттєвим є поняття форм їх використання. Залежно від процесуального статусу особи, яка ними володіє розрізняють використання спеціальних знань: слідчим, спеціалістом під час участі у слідчих діях, експертом при проведенні експертизи (с. 185). Здобувач висловлює сумнів щодо віднесення слідчого до суб'єктів використання спеціальних. Як представник сторони обвинувачення він є основним суб'єктом доказування, а одночасно суміщати функції цих суб'єктів неможливо (с. 186). Значна увага приділена призначенню та проведенню експертиз за даною категорією злочинів. Розкривається специфіка проведення судово-медичної експертизи для встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень та віку неповнолітнього, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення його до кримінальної відповідальності (с. 187-194). Аналізуються підстави для призначення судово-психіатричної, психологічної або комплексної психолого-психіатричної експертиз (с. 198-200).

В цілому дисертаційне дослідження відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропонованих висновків. Автором використано достатньо широкий спектр літературних джерел. Висновки та пропозиції науково обґрунтовані і підтверджені належними інформаційними даними.

Автореферат дисертації ґрунтовно розкриває її зміст і надає повне уявлення про наукову цінність і практичну значущість роботи.

Все це дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову працю, відзначити її новизну, самостійність виконання, належний теоретичний рівень. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Р. В. Карпенка, слід звернути увагу на деякі спірні, дискусійні положення і висловити окремі зауваження, як підґрунтя для обговорення під час захисту:

1. Перше місце в структурі криміналістичної характеристики відведено особі злочинця. Автор слушно зазначає, що неповнолітнього, характеризує наявність низки негативних чинників (порівняно з однолітками мають низький культурний рівень, перекручене розуміння понять «товариство», «мужність», виражені антигромадські погляди, демонструють зневагу до створення матеріальних і моральних цінностей тощо) (с. 46-47). У подальшому не показано, яким чином ці ознаки корелюють з ознаками інших елементів криміналістичної характеристики, як їх може використати слідчий для побудови слідчих версій.

2. За результатами проведеного дослідження дисертант наводить відомості, що характеризують неповнолітнього правопорушника: за статтю (с. 53), віком та освітою (с. 54) тощо. Вважаємо недоцільним встановлювати ці відомості не тільки за даними, що отримані вивченням матеріалів провадження, а й за результатами опитування практичних працівників. Ці дані будуть далекими від реальних і їх не можна вважати науковими. Краще оперувати даними офіційної статистики, або

тими результатами, що отримані вивченням матеріалів кримінальних проваджень автором.

3. Здобувач слушно зазначає, що планування розслідування неможливо без висунення версій, перевіркою яких, у свою чергу, встановлюються обставини, що підлягають доказуванню. Проведення першочергових та невідкладних слідчих (розшукових) дій створює необхідну інформаційну базу для планування, є «матеріалом» для побудови криміналістичних версій, які, як відомо, визначають напрям планування (с. 91). На жаль, у подальшому автор не показує співвідношення невідкладних та першочергових слідчих дій. Бажано показати це співвідношення в процесі захисту дисертації.

4. Потребує уточнення думка здобувача щодо приводів та підстав до початку кримінального провадження. Спочатку він зазначає, що «чинний КПК України визначає підстави для початку розслідування у ч. 1 статті 214, а саме: заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення або самостійне виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення», а далі вказує, що первинна інформація, яка надходить до органів поліції є приводом для початку кримінального провадження щодо нанесення тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми (с. 92).

5. Певні неузгодженості вбачаються у висловлюванні автора, під час аналізу думок інших науковців. Так, автор пише, «розглядаючи розслідування вбивств, вчинених неповнолітніми О. О. Андреев виділяє наступні типові слідчі ситуації: інформація про особу потерпілого, злочинця та мотиви вбивства відсутня» (с. 123, 124). По-перше, навряд чи можна казати про відсутність інформації про потерпілого під час розслідування вбивства. Якщо біографічні відомості про особу не встановлено, це не може розглядатися як відсутність інформації про загиблого. По-друге, навряд чи можна говорити про розслідування вбивств, вчинених неповнолітніми, якщо відсутні відомості про злочинця. Це стосується і другої ситуації, яка наведена автором.

Утім, зазначене вище стосується окремих дискусійних положень дисертації та у своїй сукупності не впливає на загалом позитивну її оцінку. Дисертація є втіленням практично і теоретично корисного дослідницького напряму у галузі кримінального процесуального права і криміналістики та є цілісним, завершеним монографічним науковим дослідженням.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження виконано зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим МОН України вимогам.

Роботу характеризує висока методологічна і загальнотеоретична культура, яка підтверджує наукову новизну сформульованих в дисертації теоретичних положень, висновків і науково-практичних рекомендацій, що виносяться на

захист, їх достатню обґрунтованість, і достовірність.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, вирішує важливе наукове завдання, є актуальним, завершеним, таким, що має теоретичну і практичну значущість та відрізняється науковою повнотою. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам п. п. 9, 11, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а його автор **Роман Валерійович Карпенко** заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (081 - Право).

Офіційний опонент
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри інформаційного права та
права інтелектуальної власності
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

С. Д. Лук'яничков

Підпис Лук'яничкова С. Д. завідаючу,
Учений секретар
КНУ ім. Ігоря Сікорського

А. А. Мельниченко